



> Retouradres: Postbus 16164 | 2500 BD | Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Bezoekadres:
Bezuidenhoutseweg 30
2594 AV Den Haag
T 088 9846 300
www.scp.nl

Ons kenmerk
SCP-2022/15845

*Correspondentie uitsluitend
richten aan het retouradres
met vermelding van de
datum en het kenmerk van
deze brief.*

Datum 19 september 2022
Onderwerp Open brief Sociaal en Cultureel Planbureau aan de Tweede Kamer ten
behoefte van de Algemene Politieke Beschouwingen

Geachte voorzitter,

Elk jaar rond Prinsjesdag gaat het politieke gesprek over het verbeteren van de
koopkracht van mensen. Zeker nu de financiële nood bij veel huishoudens groot
is, zijn op de korte termijn maatregelen nodig op dat gebied. Tegelijkertijd wil het
Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) het belang benadrukken van een bredere
visie op welvaart voor de lange termijn. Maatschappelijke kwesties als structurele
ongelijkheid, solidariteit en sociale cohesie, de legitimiteit van het overheidsbeleid
en het vertrouwen in overheid en politiek vragen immers ook aandacht. Juist bij
urgente kwesties die vragen om kortetermijnmaatregelen is het van belang om te
zorgen voor verbinding met sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen op de lange
termijn.

Wij vragen uw Kamer daarom om naast de financieel-economische ook de sociaal-
maatschappelijke ontwikkelingen mee te laten wegen tijdens de Algemene
Politieke Beschouwingen en de gesprekken die daarop volgen.

De stand van ons land

Als we naar Nederland kijken, dan gaat het gemiddeld genomen nog steeds best
goed. De afgelopen decennia steeg de welvaart, het opleidingsniveau en de
levensverwachting in ons land en in 2020 gaven Nederlanders hun leven
gemiddeld een 7,8. Achter dat gemiddelde gaan echter grote verschillen tussen
groepen mensen in de samenleving schuil. Die ongelijkheid is al jaren structureel:
de situatie van groepen mensen met wie het niet goed gaat is sinds 2014 –
ondanks economische groei – nauwelijks verbeterd, zo blijkt uit onderzoek van
het SCP. De mensen in de meest kwetsbare positie ervaren veel onzekerheid en
een grotere afstand tot de groepen waar het financieel en sociaal-maatschappelijk
beter mee gaat.

Deze structurele ongelijkheid leidt tot verdieping van maatschappelijke
scheidslijnen in onze samenleving. Scheidslijnen die van invloed zijn op het leven
van mensen, de sociale cohesie in ons land en de mate van vertrouwen in de
politiek en instanties.



Structurele ongelijkheid heeft grote gevolgen voor mensen en de samenleving

Het SCP signaleert al jaren dat er grote verschillen zijn tussen groepen mensen; met name als gevolg van opleidingsniveau en afkomst. Met de publicatie *Vershil in Nederland (2014, herhaald in 2020 en verwacht in 2022)* geeft het SCP inzicht in die verschillen tussen groepen. Daarbij kijken we niet alleen naar het inkomen en het bezit van een huis, maar ook naar het sociale netwerk van mensen, de internetvaardigheden en uiterlijke kenmerken. Tezamen bepalen deze factoren of het goed met iemand gaat of niet. Op basis daarvan blijkt dat er in Nederland zeven klassen zijn die verschillen in levensverwachting, gezondheid, werk- en inkomenszekerheid en toegang tot politieke en sociale netwerken: twee klassen waar het goed mee gaat, drie klassen in het midden en twee klassen waar het niet goed mee gaat.

De mensen in de twee laagste sociale klassen (16% van de Nederlandse volwassenen) scoren op alle genoemde facetten slecht en doen of kunnen weinig doen om hun situatie te verbeteren. Zij hebben weinig inkomen, werken niet of niet meer, kunnen niet of nauwelijks beroep doen op een sociaal netwerk en hebben een minder goede tot slechte gezondheid (zo heeft een groot deel van deze volwassenen bijvoorbeeld overgewicht). Naast deze groep onderscheiden we zogenoemde middengroepen (43%). Zij kunnen zich financieel (nog) redden en hebben een netwerk waar ze op terug kunnen vallen. Maar deze groep ervaart ook onzekerheid; onder meer over de stijgende kosten en over hun mantelzorgtaken. De derde groep Nederlanders (41%) zijn de werkende bovenlaag en de jonge kansrijken. Zij hebben het op alle fronten goed en zorgen ervoor dat dat zo blijft. Ze hebben een veel rooskleuriger opvatting van hun eigen leven, de politiek en de maatschappij dan de andere groepen ('met mij gaat het goed, met ons ook').

Ongelijkheid

Op zichzelf zijn verschillen tussen groepen in de samenleving niet problematisch. Verschillen kunnen tot op zekere hoogte nuttig zijn, bijvoorbeeld als het gaat over het honoreren van de inzet van mensen, hun talent of vaardigheden. De structurele ongelijkheid die op dit moment in Nederland bestaat, levert echter wel degelijk problemen op: voor het dagelijks leven van mensen en voor de samenleving als geheel. Zoals gezegd gaat het met 16% van de Nederlandse volwassenen niet goed. Deze 2,2 miljoen volwassenen blijven achter, doordat de achterstanden op het gebied van gezondheid, werk, inkomen, onderwijs en wonen zich opstapelen.

De coronacrisis, de huidige inflatie en andere samenhangende maatschappelijke opgaven hebben de problemen bij deze kwetsbare groepen uitvergroot en acuter gemaakt. Zij lopen meer risico om bij nieuwe tegenslagen als eerste het onderspit te delven en door de ondergrens van het bestaansminimum te zakken. Dat heeft op zijn beurt ook weer effect op sociale cohesie en het vertrouwen dat zij in de overheid hebben, omdat deze groepen vaak op ondersteuning van instanties en van anderen aangewezen zijn.

Sociale cohesie

De samenstelling van de Nederlandse bevolking is diverser dan enkele decennia geleden en de verwachting is dat deze diversiteit verder zal toenemen. Dit is niet zonder gevolgen voor de sociale samenhang in ons land.



19 september 2022

Ons kenmerk
SCP-2022/15845

Wanneer verschillen tussen groepen in kansen, positie en opvattingen tot scheidslijnen dreigen uit te groeien, neemt het risico toe op minder solidariteit, minder verbondenheid, minder sociaal vertrouwen en meer polarisatie.

Uit onderzoek van het SCP (Verschil in Nederland, 2022) blijkt dat mensen in kwetsbare posities meer wrijving en onbegrip ervaren dan andere groepen. Verschillen in ervaringen, opvattingen en visies hierover tussen groepen kunnen de samenleving onder druk zetten. De uitdaging is om nu en in de toekomst ruimte te bieden om verschillen tussen mensen te overbruggen als die tot onrechtvaardigheid of conflict en onbehagen leiden. Het is zaak om sociale samenhang te stimuleren en polarisatie en scheidslijnen tegen te gaan. Het SCP roept op om deze opgave steeds te verbinden aan alle andere beleidsopgaven en om daarbij oog te blijven hebben voor de kwaliteit van samenleven. Samenleven in verscheidenheid behoort immers al jaren tot de grootste zorgen van burgers met betrekking tot de toekomst van ons land.

SCP-onderzoek laat zien dat mensen behoefte hebben aan verbondenheid en wederzijds begrip, maar dat ze tegelijkertijd zorgen hebben over een toenemend gevoel van polarisatie en verwijdering. Het is niet mogelijk dit met enkele, op zichzelf staande beleidsmaatregelen te veranderen. Het vraagt onder meer om het creëren van niet-gesegregeerd onderwijs, kansgelijkheid op het werk en elkaar met respect behandelen in de openbare ruimte.

Vertrouwen

Het vertrouwen in de politiek is al langere tijd laag. Uit het [Continu Onderzoek Burgerperspectieven](#) dat het SCP op 1 september jl. publiceerde, blijkt dat ongeveer de helft van de Nederlanders de politiek een onvoldoende geeft. Ook zijn veel mensen kritisch en zetten ze vraagtekens bij de wil én het vermogen van de politiek om de grote problemen van dit moment op te lossen, zoals de woningnood, de klimaat- en energiecrisis. Veel mensen hebben een gevoel van verwaarlozing door het gebrek aan een luisterend oor en betwijfelen of ze daadwerkelijk invloed hebben op wat er gebeurt, aangezien zij geen noemenswaardige veranderingen constateren. Het is belangrijk dat kritische burgers niet afhaken. Daarom moet de overheid en de politiek laten zien dat ze luistert, betrouwbaar is, keuzes uitleggen en daarnaar handelen – al is dat niet gemakkelijk met de grote uitdagingen waar het kabinet voor staat.

Problemen uitvergroot

De huidige stand van het land vraagt om aandacht voor snel stijgende energiekosten, de problematiek rondom asielaanvragen, de tekorten op woningmarkt, het stikstofdossier, de effecten van de oorlog in Oekraïne en de voortdurende coronapandemie. Maar de hiervoor geschetste structurele maatschappelijke problemen op gebied van ongelijkheid, sociale cohesie en vertrouwen en van mensen die door de ondergrens zakken verdienen ook aandacht en vragen om samenhangend beleid op basis van politieke keuzes met een langetermijnperspectief. Structurele ongelijkheid vergroot namelijk de impact van deze opgaven. Het SCP en de andere planbureaus, kennisinstellingen, adviesraden en wetenschappelijke instellingen pleiten hier al langere tijd voor.

Als er geen oog is voor bovengenoemde punten bestaat het risico dat niet alleen veel mensen in Nederland door de ondergrens zakken, maar ook dat er nog meer mensen de politiek de rug toekeren en hun vertrouwen in de democratische rechtsstaat en zijn instituties verliezen.



19 september 2022

Ons kenmerk
SCP-2022/15845

Dit vraagt de komende periode niet alleen om aandacht voor de sociaal-maatschappelijke effecten van beleid, want verschillen en ongelijkheden zijn immers niet beperkt tot economische factoren. Het gaat ook over kansen die mensen wel of niet hebben, hun fysieke en mentale gezondheid en over mee kunnen (blijven) doen in onze samenleving.

Het SCP vraagt u daarom om oog te hebben voor de volgende zaken:

1. Wees duidelijk over wat de overheid van mensen zelf mag verwachten en waar ze collectief op terug kunnen vallen. Dat gaat zowel om de mate waarin burgers kunnen rekenen op bescherming als op een eerlijke kans op deelname in de samenleving.
2. Bepaal en communiceer waar de ondergrens ligt. Als burger wil je erop kunnen vertrouwen dat je kunt terugvallen op ondersteuning en dat je daarbij respectvol wordt bejegend door de overheid.
3. Verbind incidenteel beleid aan structurele maatregelen. Bestrijd de huidige financieel-economische problemen vanuit een langetermijnvisie op de samenleving die ook gericht is op de sociale, culturele en maatschappelijke opgaven. Daarbij staat de samenhang tussen de leefwerelden van burgers en beleidsterreinen voorop: tussen wonen, werken, leren, zorgen en samenleven. Deze verschillende beleidsterreinen zijn niet onafhankelijk van elkaar; zij komen samen in de leefwereld van burgers en niet altijd op dezelfde manier.
4. Werk niet aan het herstel van vertrouwen van mensen in politiek en overheid, maar wees betrouwbaar in wat je doet. Het is belangrijk dat kritische burgers niet afhaken. Daarom moet de overheid laten zien dat ze luistert, betrouwbaar is, keuzes uitlegt en daarnaar handelt – al is dat niet gemakkelijk met de grote uitdagingen waar het kabinet voor staat.

Hierbij kan de eerder door het SCP gepubliceerde [reflectie op het kabinetsbeleid](#) vanuit het perspectief van burgers handvatten bieden.

Wij wensen u een constructief gesprek tijdens de Algemene Beschouwingen toe.

Hoogachtend,

Marjolijn Olde Monnikhof
Directeur SCP (plv.)